

روزنامه های تجاری رو به رشد میکنند در این میان روزنامه اطلاعات هفته نامه «اطلاعات بانوان» را منتشر نمود . و در سال ۱۳۳۳ نشریه هفتگی «زن روز» منتشر گردید در این زمان از کل جمعیت ۴۰ میلیونی ایران ۳۰ درصد شامل با سوادان می شد که از این مجموعه هم ۳۰ درصد را زنان با سواد تشکیل می دادند .

در سال ۱۳۴۰ بعد از انقلاب سفید با کشیده شدن زنان به کارخانجات و ادارات دولتی به زنان حق رای داده شد و قانون حمایت خانواده برای دفاع از برخی از حقوق زنان مثلا حق طلاق و حق ازدواج با چند زن را محدود نمود.

در سال ۱۳۵۱ توسط یکی از محققین زنان آن دوره به نام پری شیخ الاسلامی کتابی با نام «زنان روزنامه نگار و اندیشمند ایران» به نگارش در آمد که در این کتاب تا بطور مفصل به زنان روزنامه نگار ایران اشاره شده است.

بعد از سال ۱۳۵۷ یعنی درست یکسال بعد از انقلاب در حدود بیش از ۵۰۰ نشریه بیرون آمد که ۳۰ درصد آنان را زنان به عهده داشتند.

برخی از این نشریات چون «نهضت زنان مسلمان» و «زن مسلمان» و «راه زینب» و «پیام هاجر» زنان را به اصول و اهداف اسلام و سرمشق گرفتن زنان از این اصول فرا می خواندند . در مقابل نشریاتی چون «بیداری زنان»، «پیکار زن»، «رهایی زن»، «سپیده سرخ»، «برابری» (نشریه اتحاد ملی زنان) به گروه های سیاسی چپ وابسته بوده و گزارش هایی از وضعیت زنان ایران، به ویژه زنان طبقه کارگر آورده و مقالاتی در باره نقش زنان در جنبش سوسیالیستی بین المللی چاپ می نمودند این نشریات با انجام مصاحبه با زنان صاحب نظر برای اولین بار پس از جنبش مشروطیت، حقوق زنان را در سطح جامعه به بحث نهادند اما دوسال بعد از انقلاب این نشریات به همراه ده ها نشریه سیاسی دیگر تعطیل گشتند .

در فاصله سالهای ۱۳۶۰ تا ۱۳۶۷ نزدیک به بیست نشریه علمی، تخصصی، ادبی و فرهنگی توسط زنان منتشر گردید . و بعد از جنگ نشریات زنان عمدتا به ورزش و مسائل مورد علاقه خانواده ها و جوانان روی آوردند . از سال های ۶۰ تا سال ۱۳۷۶ در حدود ۳۰ نشریه زن دیگر ظهور نمودند که از جمله از ماهنامه خیاطی گرفته تا نشریات علمی و مجله های سرگرم کننده و نشریات سیاسی و عقیدتی به زبان های مختلف مانند ماهنامه عربی «الطاهره» و یا ماهنامه انگلیسی «محبوبه» و فصل نامه اسپانیایی «کوثر» که هر سه توسط بنیاد اندیشه اسلامی نشر میشدند می توان نام برد^{۱۱} همینطور تعدادی فصل نامه دانشگاهی چون مجله دانشکده مامائی و علوم پایه

و هنر و ادبیات و علوم سیاسی و

حال دختران و نسوان و به کلی از پلتیک و سیاست مملکتی سخن نمی راند^{۱۲} . گرچه این اشاره عدم دخالت در سیاست در شماره های بعد این نشریه دیگر درج نگردید اما همچنان این هفته نامه تا روز آخر غیر سیاسی باقی ماند . هفته نامه دانش متاسفانه به لحاظ

صد سال تنهایی

(از تاج السلطنه تا مهرانگیز کار)

ناهد

عدم قدرت مالی برای ادامه کاری بعد از یکسال تعطیل گردید . و اما روزنامه های زنان در این دوره از آنجا که در آن زمان جمعیت ایران چیزی در حدود ۱۰ میلیون نفر بود و نزدیک به ۸۰ درصد در روستا ها زندگی می کردند لذا عمدتا به آموزش، بهداشت، بچه داری و خانه داری می پرداختند . و نشریاتی هم چون (نامه بانوان) برای مقابله با طرز تفکر مردسالارانه آن زمان در صفحه اول خود چنین می نوشتند: «زنان نخستین آموزگار مردانند».

در سال ۱۲۹۸ شمسی در اصفهان نشریه ای برای اولین بار به اسم «زبان زنان» توسط خانم صدیقه دولت آبادی منتشر گردید اما از آنجا که از در مخالفت با قرارداد ۱۹۱۹ ایران و انگلیس برآمد، چندی بعد تعطیل گردید .

در سالهای ۱۲۹۰ به بعد ده ها نشریه و مجله به دست زنان و با سردبیری زنان انتشار می یابد از جمله مجله «شکوفه» با سردبیری مریم عمید با ۵ هزار عضو سال ۱۲۹۲ و یا هفته نامه «پیکار نسوان» با امتیاز روشن نوعدوست، «نامه بانوان» سال ۱۲۹۹، «جهان زنان» سال ۱۲۹۹، «عالم نسوان» سال ۱۳۰۰، «پیک سعادت نسوان» سال ۱۳۰۰، «مجله دختران ایران» سال ۱۳۰۶ .

با پایان سلطنت قاجار و آمدن حکومت رضا شاه نشریات زیادی شروع به فعالیت نمودند از جمله نشریاتی با نام های «آزادی زن»، «حقوق زن»، «زنان پیشرو»، و یا «قیام زن» انتشار می یابند.

در سال ۱۳۲۵ ماهنامه «بانو» به طرح مسئله حق رای زنان پرداخته و از زنان صاحب نظر می خواهد که با نوشتن مقالات خود زنان را مورد خطاب داده به این صورت که: «اگر به مجلس شورای ملی رفتید چه خواهید کرد؟»^{۱۳} در سال ۱۳۲۵ بعد از کودتای ۲۸ مرداد و با رشد شهر نشینی و با لا رفتن سرانه عمومی به لطف وجود نفت و بالا رفتن زندگی مصرفی نشریات و

مطلقا اتفاقی نیست که در شرایط کنونی جامعه ما زنان آگاه و فعالین مبارزه برابری طلبانه به گذشته ها رجوع نموده و بدنبال نقش و هویت گمشده خود در طول تاریخ می گردند . گذشته ای که متاسفانه از چشمان

محققان مورد بی توجهی خاص قرار گرفته است در شرایط کنونی کشور ما نقش مطبوعات در روشن نمودن افکار عمومی و رشد آگاهی اجتماعی و فردی بیش از همیشه بر جسته تر گردیده است. کمتر کسی وجود دارد که نداند و به این واقعیت نرسیده باشد که مطبوعات آزاد از مهمترین عوامل و ابزار نقد عوامل بازدارنده در جامعه و ابزار تحولات فرهنگی و فکری جامعه می باشند . با ملاحظه تاریخ صد ساله اخیر و با توجه به آغاز جنبش بیداری ایرانیان و آغاز جنبش مشروطه تاکنون به دستاورد های پر ارزشی از مبارزه زنان روزنامه نگار و نویسنده برخورد می نمایم که جای آن دارد به آن ها اشاره ای هر چند کوتاه داشته باشیم .

تا کنون بدون شک صدها کتاب و نوشته از ابتدای حکومت قاجار تا پایان حکومت پهلوی نگاشته شده است که در آنها به چهره های بی شمار ناشرین و نویسندگان اشاره شده است ولی همواره نقش زنان ناشر و نویسنده غایب بوده است در نتیجه درصد بسیار گسترده ای از مردم ایران و حتی روشنفکران میهن ما با نام و سرگذشت و زندگی جسارت بار نسل های پیشرو زنان نا آشنا هستند.. بطور مثال تاج السلطنه دختر ناصرالدین شاه یکی از این زنان آگاه است که کتاب خاطرات مدونی دارد . او در این کتاب به نقد سلطنت پدرش پرداخته و خود را هوادار برابری حقوق زنان می داند و از طرفداران مشروطه و جامعه نسوان می باشد وی در اثر خود می نویسد: «اگر زنها در این مملکت مانند سایر ممالک آزاد بودند و حقوق خود را در مقابل داشتند و می توانستند در امور مملکتی و سیاسی داخل شوند و ترقی کنند، یقینا من راه ترقی خود را در وزیر شدن و پایمال کردن حقوق مردم و خوردن مال مسلمانان و فروختن وطن عزیز خود نمی دانستم و یک راه صحیحی با یک نقشه محکمی برای ترقی خود انتخاب می کردم».

در این دوره اثر دیگری از زنی مطلع و آزاده بنام فاطمه استر آبادی نگاشته می شود به نام «معایب الرجال» که در باره وضعیت بد زنان آن دوره قلم می زند .

بعد از انقلاب مشروطیت و با رشد حرفه روزنامه نگاری، زنان بیشماری به این حرفه روی آوردند . در سال ۱۲۸۹ شمسی به همت خانم دکتر کحال^{۱۴} نشریه ای تاسیس گردید بنام (دانش) که در آن به مسائل بی شمار زنان آن دوره می پرداخت . در شماره اول این نشریه آورده شده بود که:

«این نشریه روزنامه ای است اخلاقی، علم خانه داری، بچه داری، مفید به

حقوقی و اجتماعی دیگر در سالهای اخیر در رابطه با زنان توسط محقق و نویسنده و حقوق دان متبجر، خانم مهرانگیز کار به نگارش در آمده است و در کنار این مسئله تعداد زنان روزنامه خوان و کتاب خوان بسیار افزایش یافته است.^{۱۵}

بنا بر این طبق آمار یک سوم تعداد خوانندگان مطبوعات را زنان تشکیل میدهند و زنان در جدول روزنامه خوانان ایران در رده دوم بعد از کارمندان قرار دارند.^{۱۶}

با توجه به نکات بالا نتیجه گرفته میشود که در جامعه مرد سالار ایران در صد سال گذشته چه از طرف حکومت های این دوره و چه از طرف محققین مرد، نقش بارز و تاثیر گذار زنان متفکر و روشنفکر و محقق، در خدمت آگاهی دادن مدون در جهت منافع نیمی از مردم جامعه ما یعنی زنان، بی اهمیت و نا دیده انگاشته شده است. در حالیکه تجربه تا به امروزی نشان داده است که زنان در مقایسه با مردان هم حرفه خویش مثلا موضوع مورد بحث ما حرفه روزنامه نگاری تا کنون دقیق تر، پیگیرتر و نو آور تر بوده اند و اگر موانع حقوقی اجتماعی سیاسی و حرفه ای تخصصی مخصوص زنان از جلوی پایشان برداشته شود، زنان میتوانند در مطبوعات ایران همچون حرفه های دیگر تغییرات کیفیتری به وجود آورند.

منابع

- ۱- نشریه دانش شماره ۱ و ۲۵ شهریور ۱۲۸۹ ص ۱
- ۲- کوهن، گوین، تاریخ سانسور در مطبوعات ایران، جلد دوم، ۱۳۶۲، تهران، انتشارات آگاه ص ۱۷۳
- ۳- صدر هاشمی، محمد، تاریخ جراید و مجلات ایران، ۱۳۶۳، اصفهان، انتشارات کمال، جلد ۴، صفحه ۲۶۲
- ۴- صنعتی، مهدخت، زندگینامه صدیقه دولت آبادی، در فصل نامه نیمه دیگر چاپ شیگاو شماره ۱۷ زمستان ۱۳۷۱ ص ۶۶
- ۵- برزین، مسعود، تجزیه و تحلیل آماری مطبوعات ایران ۱۳۷۰، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه ها، ص ۲۰
- ۶- شیخ الالاسمی، پری، زنان روزنامه نگار و اندیشمندان ایران ۱۳۵۱، تهران، زرین، ص ۱۵۸-۱۴۳
- ۷- گلین، محمد، نقد و سیاحت، مجموعه مقالات و تقریرات دکتر فاطمه شیخ، ۱۳۵۴، تهران، انتشارات توس، ص ۱۴۸
- ۸- سالنامه آماری کشور، سال ۱۳۵۵، تهران، سازمان برنامه و بودجه، مرکز آمار ایران
- ۹- پایدار، پروین، زن و پیرویه سیاسی در ایران کامبریج، ۱۹۹۵، صفحه ۱۵۴-۱۵۲
- ۱۰- قاسمی، سید فرید، راهنمای مطبوعات ایران ۱۳۷۲، تهران وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه ها
- ۱۱- پیام زن سال ششم شماره یکم، فروردین ۱۳۷۶، ص ۴
- ۱۲- مینو بدیعی، در رسانه سال پنجم شماره چهارم زمستان ۱۳۷۴، ص ۹۴
- ۱۳- صالحیار، غلامحسین، چهره مطبوعات معاصر، ۱۳۵۱، تهران، پرس اجنت
- ۱۴- بررسی سال ۱۳۷۱ توسط دکتر مهدی محسنیان راد و همکاران در پیام آفرینان مطبوعات، از انتشارات مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه ها
- ۱۵- گزارش لیلی فرهاد پور، با عنوان عبور از گمرک مردگان چاپ شده در نشریه دریچه، سال اول، شماره ۲، ص ۱۷-۱۴
- ۱۶- شیرین عبادی، حقوق ادبی و هنری، ۱۳۶۹، تهران، انتشارات روشنگران.

اسلامی در مصاحبه ها و سر و کله زدن با دایره منکرات در حین مصاحبات و ... مییابد، اما با تمام این اوصاف در کنار رشد روز افزون مبارزات زنان نشریات و نوشته های زنان هم چه در نشریات مستقل و چه در سایر نشریات رشد فزاینده داشته است. در کتاب چهره مطبوعات معاصر که در سال ۱۳۵۱ چاپ شده تنها از نام ۵۰ زن روزنامه نگار از مشروطه تا تاریخ نگارش کتاب نام برده شده است.^{۱۲} در حالیکه اگر تنها به تاریخ بین سالهای ۱۳۶۰ تا ۱۳۷۶ توجه کنیم که چیزی در حدود ۴۰۰ نفر زن روزنامه نگار طبق آمار نامشان ثبت است یعنی ۸ برابر آن تعداد و تازه از آن تاریخ تا به امروز هم این رشد به سه برابر رسیده است خواهیم دانست که آمار کتاب ذکر شده حد اقل در باره تعداد ناشران زن بسیار غیر واقعی است و ما را به این فکر می اندازد که آیا نباید تاریخ مطبوعات ایران و تاریخ روزنامه نگاری و روزنامه نگاران ایران دوباره باز نویسی شود؟ ولی آنچه باید مورد توجه قرار گیرد هر چند زنان روزنامه نگار ایرانی نسبت به مردان جوانتر و بی تجربه ترند اما مدت تحصیلات زنان در مقایسه با مردان هم شغل خود بیشتر است یعنی میزان روزنامه نگاران لیسانسه زن ۵۰ درصد کل روزنامه نگاران کشور بوده در حالیکه مردان لیسانسه ناشر ۳۰ درصد این مجموعه را شامل میشوند.^{۱۳}

روزنامه نگاری شغل اصلی و تمام وقت در حدود ۴۰ درصد زنان می باشد در حالیکه مردان تمام وقت شاغل در مجموع کل این حرفه ۳۳ درصد را شامل میشوند. و همینطور بیش از ۲۲ درصد زنان روزنامه نگار ایران در بخش خبری کار مینمایند.^{۱۴} تفاوت سبک کار زنان و مردان را در نشریه های هفتگی بخوبی میتوان دید اول اینکه صفحه بندی زیبا تر و شکل تر است و در انتخاب موضوعات ظرافت های خاص بکار میرود و از همه مهمتر به مسائل جنائی کمتری میپردازد.

و اما سهم زنان در نشریات علمی و تخصصی دیگر هم کاملا چشم گیر است و در باره مسائل بسیار متنوعی از سیاست گرفته تا بحث های مجلس و وضعیت اقتصادی، وضع کشاورزی و محیط زیست و ... گزارش و تحلیل نموده و مینمایند.

آنچه که قابل توجه است اینکه گسترش حضور زنان روزنامه نگار فقط در دنیای نویسندگان و ویراستاران خلاصه نمی شود بلکه در های دنیای کامپیوتر و انترنت و حروف چینی و صفحه بندی هم که تا به امروز حرفه ای عمدتا مردانه بوده به روی زنان گشوده شده است. یکی از بهترین متون در باره قانون مطبوعات ایران را حقوقدان مجرب زن خانم شیرین عبادی نوشته و یک ناشر آثار زنان منتشر نموده است و تعداد بسیار زیادی کتب تحقیقی

روانشناسی که در دانشگاه الزهرا نشر گردیده و از جانب زنان اداره میشدند. ماهنامه «پیام زن» توسط انتشارات حوزه علمیه قم بیرون داده می شد اما از طرف سردبیران مرد اداره می شد. که علاوه بر مسائل زن به مسئله خانواده از دیدگاه اسلام می پرداخت. و گزارش هایی در باره مسائل اقتصادی و سیاسی و اجتماعی و فرهنگی چاپ می نمود.

موسسه اسلامی زنان در این زمان «پیام حاجر» را که اولین شماره آن خیلی پیشتر در آمده بود را منتشر نمود. همینطور فصل نامه «ندا» از طرف جمعیت زنان جمهوری اسلامی منتشر گردید که به مسائل فرهنگی و اجتماعی و سیاسی و از جمله تحولات بین المللی به ویژه در کشور های اسلامی می پرداخت.

در گروه نشریات زنانه خبری - سیاسی در این دوره دو نشریه در میان زنان طرفدار زیاد داشت اولی نشریه «زن روز» اولین هفته نامه زنان که از پیش از انقلاب چاپ می گردید و ماهنامه «زنان» که پایه گذاران آن تا سال ۱۳۷۰ هفته نامه «زن روز» را اداره می کردند. زن روز طبق سابق به خیاطی و آشپزی و اصولا خانه داری و سرگرمی های خانوادگی می پرداخت و اکثرا خوانندگان خود را از طبقات متوسط و بالای جامعه جستجو می نمود. و اما ماهنامه زنان به اصول خانه داری و آشپزی و غیره کاری نداشت بلکه بیشتر صفحات خود را با مسائل سیاسی و اجتماعی و اقتصادی مربوط به زنان پر می کرد. زنان همچنین در شماره های متعدد خود وارد دیالوگ و مصاحبه با سردمداران رژیم اسلامی و مثلا خاتمی و یا ناطق نوری شده و در باره دیدگاه آنان نسبت به زن کند و گاو می نمود. این نشریه نسبت به نشریات دیگر ایرانی کمتر آگهی تجاری چاپ می نمود ولی با تبلیغ آموزش های زبان و موسیقی و نشان می داد که قاعدتا مخاطبین این ماهنامه هم زنان طبقات مرفه جامعه بودند.

بطور کلی در این دوره از میان ۶۰۰ نشریه ایرانی که چاپ می گردید در حدود ۵ درصد تعلق به زنان داشت.^{۱۱} در بین سالهای ۱۳۷۶ تا ۱۳۸۰ نشریات دیگری ظهور کردند و بعد از مدتی دوباره تعطیل شدند و همینطور از طرف فائزه رفسنجانی نشریه ای بیرون آمد ولی همچنان ماهنامه زنان جزء پر فروش ترین نشریات زنان باقی ماند اما در این دوره در خارج از کشور تعداد نشریات مخصوص زنان بسرعت رشد نمود که البته جای دیگری برای بررسی خواهد داشت. و اما زنان روزنامه نگار در کوره راه صد سال اخیر با مشکلات فراوانی روبرو بوده اند برخی از این مشکلات نظیر دستمزد نازل، کمبود آموزش حرفه ای، عدم ثبات شغلی، و مشکلات سیاسی و اجتماعی که منحصر به زنان است بطور مثال رعایت شئون